

گام‌های توسعه در آموزش پزشکی  
مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی  
دوره یازدهم، شماره دوم، ص ۱۳۸-۱۳۱، ۱۳۹۳

## بررسی رابطه بین کیفیت تجارب یادگیری با رشد توانایی آینده پژوهی دانشجویان

رحمت‌اله مرزوقی<sup>۱</sup>، الهام حیدری<sup>۲\*</sup>، معصومه حیدری<sup>۳</sup>

۱. دانشیار، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۲. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

• دریافت مقاله: ۹۲/۶/۳۱ آخرین اصلاح مقاله: ۹۲/۹/۱۹ • پذیرش مقاله: ۹۲/۱۰/۱

**زمینه و هدف:** یکی از وظایف دانشگاه‌ها، توانمندی دانشجویان در عرصه‌های مختلف از جمله شناخت آینده است که این امر می‌تواند تحت تأثیر کیفیت تجارب یادگیری آن‌ها باشد؛ از این رو هدف پژوهش حاضر، بررسی ارتباط بین کیفیت تجارب یادگیری با رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان بود. روش کار: پژوهش مقطعی حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی و جامعه آماری آن شامل همه دانشجویان دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی سهمیه‌ای، تعداد ۲۲۳ نفر انتخاب شدند. ابزار تحقیق شامل پرسش‌نامه کیفیت تجارب یادگیری Neumann و پرسش‌نامه توانایی آینده‌پژوهی پارسا و همکاران بود؛ هر دو پرسش‌نامه از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار هستند. یافته‌ها: توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان و کیفیت تجارب یادگیری آنان نزدیک به حد متوسط بود. به علاوه، بین ابعاد کیفیت تجارب یادگیری، ابعاد انعطاف‌پذیری یادگیری، محتوا و روابط رسمی و غیر رسمی استاد-دانشجو رابطه مثبت و معنی‌داری با ابعاد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان وجود داشت. نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج به دست آمده، کیفیت تجارب یادگیری می‌تواند با رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان رابطه داشته باشد؛ بنابراین بهبود کیفیت تجارب یادگیری و رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان توسط دانشگاه‌ها باید مورد توجه قرار گیرد. کلید واژه‌ها: کیفیت تجارب یادگیری، آینده‌پژوهی، دانشجویان دانشگاه

\*نویسنده مسؤول: گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

• تلفن: ۰۹۱۷-۳۸۷۱۰۲۲ • شماره: ۰۷۱۱-۸۲۳۱۶۳۸

## مقدمه

مفیدی ارایه دهد؛ چرا که با عدم بهره‌گیری از اصل آینده‌پژوهی بسیاری از فرصت‌های خود را بدون ارایه دستاورد قابل عرضه‌ای از دست می‌دهد (۶).

Freed و Mclaughlin معتقد هستند که باید مهارت تفکر درباره آینده و شناخت آن را در دانشجویان ایجاد نمود؛ یعنی دانشجویان باید بتوانند توانایی تصور آینده مطلوب در رشته خود، مسایل و تغییرات محتمل و باور به توانایی خود در پاسخ به این آینده و تغییر در آن را داشته باشند (۷). در واقع انتظار می‌رود دانشجویان ضمن تحصیل در دانشگاه، صرف‌نظر از رشته تحصیلی خود بتوانند علاوه بر داشتن درک مفهومی مناسب از آینده‌نگری، با برخی از روش‌های آینده‌پژوهی نیز آشنا شوند و ضمن توانمندی در انجام محاسبات لازم برای پیش‌بینی آینده، روحیه آینده‌نگری خوبی نیز داشته باشند و این توانمندی‌ها در دانشجویان پرورش یابد (۲)؛ چرا که آینده‌پژوهی به آن‌ها کمک می‌کند تا تصورات خود از آینده را محک بزنند و از این طریق کیفیت تصمیم‌هایی که برای آینده می‌گیرند، بهبود یابد تا در برابر آینده منفعل نباشد و بتوانند فعالانه بر آینده اثرگذار باشند (۸).

پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون موضوع آینده‌نگری بسیار نادر است. در برخی از این پژوهش‌ها به رابطه مثبت کیفیت مهارت‌ها و صلاحیت‌های استادان و محیط آموزشی، کیفیت برنامه درسی و کیفیت و نحوه آموزش با رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان اشاره شده است (۹-۷). همچنین به رابطه مثبت توانایی آینده‌پژوهی بر موفقیت تحصیلی و این‌که از بین تمام ابعاد بیشترین میانگین مربوط به روحیه آینده‌نگری است، نیز توجه شده است (۲). Masini معتقد است که رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان می‌تواند از طریق آموزش در طی سال‌های تحصیل بهبود یابد؛ بنابراین می‌توان ادعا نمود که یکی از متغیرهای مهم که می‌تواند بر رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان تأثیرگذار باشد، کیفیت تجارب یادگیری آنان است (۹).

اثربخشی نظام آموزشی همراه با رشد پژوهش‌های هر کشور از جمله شاخص‌های سنجش توسعه یافتگی محسوب می‌شود. از آن‌جا که قرن جدید با تغییر و تحولات سریع و عظیم در عرصه‌های مختلف مواجه است؛ نظام‌های آموزشی هر کشوری از جمله نظام آموزش پزشکی، برای تحقق شایسته اهداف خود باید بتواند ضمن شناسایی این تحولات و برنامه‌ریزی برای مواجهه با آن‌ها، دانشجویان را نیز به دانش و مهارت‌هایی مجهز سازد که بتوانند تحولات و مسایل آینده را شناسایی کنند و برای آن آماده گردند؛ چرا که اولین و مهم‌ترین وظیفه نظام آموزشی، آماده‌سازی دانشجویان برای نیازها، چالش‌ها و تقاضاهای آینده است (۱). بنابراین یکی از وظایف دانشگاه‌ها، توانمندی دانشجویان در عرصه‌های مختلف از جمله شناخت آینده یا آینده‌پژوهی (Future research and future study) است (۲).

واژه آینده‌پژوهی اولین بار در سال ۱۹۶۶ به وسیله Flechteim مطرح گردید (به نقل از Sardar) (۳)، اما شناخت آینده در دهه‌های پایانی قرن بیستم در قالب علم آینده‌شناسی یا آینده‌پژوهی بنیان‌گذاری شد (۴). اصطلاح مذکور به معنای پیش‌بینی و تجسم آینده‌های محتمل و نه قطعی با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، شرایط و اقتضانات زمان حال و برنامه‌ریزی جهت آمادگی مواجهه با آن‌ها است (۳). افرادی که به پژوهش درباره آینده می‌پردازند و کسانی که می‌آموزند چگونه با استفاده از ارزش‌ها و اهداف، وضعیت حال را بررسی و با تحلیل اطلاعات حاصل شده، وضعیت‌های محتمل آینده را شناسایی نمایند، آینده‌نگر هستند (۵).

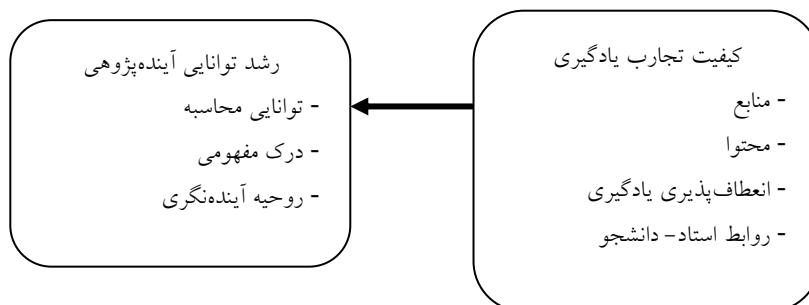
به طور کلی در وضعیت کنونی جهان که تغییرات در همه زمینه‌ها به سرعت انجام می‌شود، آینده‌نگری و سازماندهی فعالیت‌های علمی برای پیش‌بینی آینده ضرورتی انکارناپذیر است (۲). در این راستا می‌توان ادعا نمود که اگر نظام آموزشی هر کشور مبتنی بر آینده‌نگری نباشد (و توانایی آینده‌نگری اعضای خود را ارتقا ندهد)، قادر نخواهد بود تا برون‌داد چندان

تحقیقات انجام شده در حوزه کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان بیشتر به رابطه بین کیفیت تجارب یادگیری با کاهش استرس، ارتقای سطح دستاوردهای دانشجویان، افزایش عزت نفس، افزایش خوداثربخشی تحصیلی، رشد علمی و اجتماعی و موفقیت تحصیلی و کاهش فرسودگی تحصیلی دانشجویان می‌پردازند (۱۷-۱۵، ۱۲، ۱۰، ۹). همچنین یافته‌ها رابطه مثبت بین نحوه و کیفیت تدریس را با کیفیت تجارب یادگیری نشان می‌دهند (۱۸). پژوهش نامی نشان داد که بعد روابط استاد- دانشجو از بیشترین میانگین برخوردار است؛ بنابراین روند پژوهش‌های انجام شده نشان دهنده کمبود فعالیت‌های پژوهشی می‌باشد که به بررسی رابطه بین کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان با رشد توانایی آینده‌پژوهی آنان می‌پردازد (۱۷).

بنابراین هدف پژوهش حاضر، بررسی این موضوع بود که آیا کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان در دانشگاه می‌تواند بر رشد توانایی آینده‌پژوهی آنان تأثیر داشته باشد؟ و بر این اساس مدل مفهومی پژوهش در قالب شکل ۱ ترسیم گردید. نکته قابل ذکر این است که توجه به رشد توانایی آینده‌نگری دانشجویان از سوی مسؤولان دانشگاه اهمیت بسزایی دارد؛ چرا که داشتن توانایی آینده‌نگری می‌تواند به دانشجویان در شناخت آینده و الزام و ایجاب آن کمک نماید و زمینه‌ساز رشد علمی و حرفه‌ای آن‌ها گردد و حتی می‌توان ادعا نمود که این امر می‌تواند به توسعه جامعه نیز کمک کند.

اصطلاح کیفیت تجارب یادگیری اولین بار توسط Neuman مطرح گردید. از نظر او، کیفیت تجارب یادگیری به ادراک دانشجویان از درون‌دادهای مستقیم و غیر مستقیمی که از دانشکده خود دریافت می‌کنند، گفته می‌شود. طبق دیدگاه وی کیفیت تجارب یادگیری تحت تأثیر محتوای آموزش، منابع، انعطاف‌پذیری برنامه‌های درسی، یادگیری و کیفیت روابط استاد- دانشجو می‌باشد (۱۰). Phifer بر این عقیده است که در بررسی نحوه و چگونگی یادگیری دانشجویان باید به کیفیت تجارب و تلاش آنان در محیط یادگیری توجه نمود (۱۱).

به طور کلی کیفیت تجارب یادگیری دانشگاهی می‌تواند در رشد علمی و حرفه‌ای دانشجویان تأثیر بسزایی داشته باشد. در این باره به دو مسأله باید توجه نمود؛ اول غنی‌سازی تجارب یادگیری و چگونگی ایجاد فرصت‌های یادگیری و محتوای مناسب و دوم توجه به یادگیری فعال است که بر فعالیت ذهنی دانشجویان در برخورد با چالش‌های ایجاد شده در موقعیت یادگیری اشاره دارد (۱۲). لازم به ذکر است که این نوع تجارب از طریق یادگیری فعال، منجر به فراگرفتن نحوه یادگیری در دانشجویان و علاقه‌مندی آن‌ها به یادگیری همیشگی می‌شود (۱۳، ۱۲). علاوه بر این، کیفیت تجارب یادگیری می‌تواند منجر به نتایج کوتاه‌مدت (پاداش درونی)، بلندمدت (موفقیت در محیط کار و آینده) و رشد فردی در زمینه‌های مختلف (از فعالیت‌های کاری گرفته تا اوقات فراغت) شود (۱۴، ۱۵).



شکل ۱: نمای مفهومی پژوهش

## روش کار

تحقیق حاضر مقطعی از نوع توصیفی-تحلیلی بود و جامعه آماری پژوهش را همه دانشجویان دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی که در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ به تحصیل اشتغال داشتند، تشکیل می‌دادند. ۲۲۳ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی سهمیه‌ای بر اساس ویژگی جنسیت و مقطع تحصیلی، انتخاب شد.

به منظور بررسی توانایی آینده پژوهی دانشجویان از سه زیر مقیاس درک مفهومی (۸ گویه)؛ توانایی محاسبات (۱۴ گویه)؛ و روحیه آینده‌نگری (۱۱ گویه) از زیر مقیاس‌های پرسشنامه سنجش توانایی آینده پژوهی دانشجویان پارسا و همکاران استفاده شد. نمره‌گذاری هر سؤال از پنج تا یک (بسیار زیاد = ۵ و بسیار کم = ۱) و بیشترین نمره ۱۶۵ (بیشترین میزان توانایی آینده‌پژوهی)، میانگین نمره ۹۹ و کمترین نمره ۳۳ (کمترین میزان توانایی آینده‌پژوهی) بود. روایی این ابزار توسط پارسا و همکاران بررسی شد و روایی مطلوب ابزار را نشان داد و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب Cronbach's alpha برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰/۸۹ و برای هر یک از زیرمقیاس‌های توانایی محاسبات، درک مفهومی و روحیه آینده‌نگری به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۶۴ و ۰/۶۳ محاسبه گردید (۲).

به منظور سنجش کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان از پرسش‌نامه Neumann استفاده شد. این پرسش‌نامه چهار حیطه منابع کتابخانه‌ای و کامپیوتری (۲ گزینه)، محتوا و ارزشمندی دروس (۴ گزینه)، انعطاف‌پذیری یادگیری (۲ گزینه) و کیفیت روابط رسمی و غیر رسمی استاد-دانشجو (۴ گزینه) را پوشش می‌دهد. نمره‌گذاری هر سؤال از پنج تا یک (بسیار ضعیف = ۵ و بسیار خوب = ۱) انجام می‌شود؛ بنابراین حداکثر نمره ۶۰ (بیشترین میزان کیفیت تجارب یادگیری)، میانگین نمره ۳۶ و کمترین نمره ۱۲ (کمترین میزان کیفیت

تجارب یادگیری) است. Neumann روایی این ابزار را مطلوب و ضریب پایایی هر یک از زیرمقیاس‌ها را به ترتیب ۰/۷۱، ۰/۷۴، ۰/۸۶ و ۰/۹۱ گزارش نمود (۱۰). نامی نیز ضرایب پایایی زیرمقیاس‌های آن را به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۸۵ و ۰/۸۲ گزارش نمود (۱۷).

لازم به ذکر است که به منظور اجرای این پژوهش پرسش‌نامه‌ها به صورت حضوری و در پایان کلاس‌های درس بین دانشجویان توزیع گردید و برای رفع ابهامات احتمالی در زمان پاسخ به سؤالات، محقق در کنار آزمودنی‌ها حضور داشت و به سؤالات آن‌ها پاسخ داد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ و روش‌های آمار توصیفی، تحلیل واریانس اندازه‌های تکراری (Repeated measures) و رگرسیون چندگانه استفاده شد.

## یافته‌ها

در این مطالعه از ۲۲۳ دانشجویی که به عنوان نمونه در این پژوهش شرکت کردند، ۱۲۶ نفر (۵۶/۵ درصد) دختر و ۹۷ نفر (۴۳/۵ درصد) پسر بودند که از این تعداد ۱۷۱ نفر (۷۶/۷ درصد) در مقطع کارشناسی و ۵۲ نفر (۲۳/۳ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد تحصیل می‌کردند. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل آماری نشان داد که میانگین نمره کل توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان برابر با ۹۴/۳۱ و انحراف استاندارد آن ۲/۲۵ بود. بر اساس جدول ۱، بیشترین میانگین در بین ابعاد توانایی آینده‌پژوهی مربوط به روحیه آینده‌نگری و کمترین آن مربوط به درک مفهومی آنان از آینده‌نگری بود و این در حالی است که تفاوت میانگین بین این ابعاد معنی‌دار بود ( $P < 0/001$ ).

جدول ۱: میانگین و انحراف استاندارد ابعاد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	df	P
توانایی محاسبه	۲۲۳	۳۰/۴۴	۰/۵۰	۳/۸۵	۲	< ۰/۰۰۱
درک مفهومی		۲۳/۷۶	۰/۵۹			
روحیه آینده‌نگری		۳۶/۳۹	۰/۵۷			

df: degrees of freedom

روابط رسمی و غیر رسمی استاد- دانشجوی و کمترین کیفیت مربوط به انعطاف‌پذیری یادگیری بود و این در حالی است تفاوت بین آن‌ها معنی‌دار بود ( $P < ۰/۰۰۱$ ).

همچنین بر اساس یافته‌های به دست آمده، میانگین کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان برابر با ۳۹/۳۹ و انحراف استاندارد آن ۹/۱۱ به دست آمد و از بین ابعاد تجارب یادگیری که در جدول ۲ نشان داده شده است، بیشترین کیفیت مربوط به

جدول ۲: میانگین و انحراف استاندارد ابعاد کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	df	P
منابع	۲۲۳	۶/۹۴	۰/۱۱	۴/۱۶	۳	< ۰/۰۰۱
محتوا		۱۳/۰۵	۰/۲۰			
انعطاف‌پذیری یادگیری		۶/۲۱	۰/۱۴			
روابط استاد- دانشجوی		۱۳/۱۸	۰/۲۸			

df: degrees of freedom

مثبت و معنی‌دار را با درک مفهومی دانشجویان از آینده‌نگری داشت و این در حالی است که این رابطه معنی‌دار در سایر ابعاد وجود نداشت.

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول ۳، بعد روابط رسمی و غیر رسمی استاد- دانشجوی و سپس انعطاف‌پذیری یادگیری بیشترین رابطه مثبت و معنی‌دار را بر روحیه آینده‌پژوهی دانشجویان داشت، در حالی که این رابطه معنی‌دار در سایر ابعاد مشاهده نشد.

جدول ۳: رابطه ابعاد مختلف تجارب یادگیری با روحیه

آینده‌پژوهی دانشجویان

متغیر	R <sup>۲</sup>	B	T	P
منابع	۰/۳۱	۰/۰۲	۰/۳۲	۰/۷۴۰
محتوا		۰/۰۱	۰/۱۹	۰/۸۴۰
انعطاف‌پذیری یادگیری		۰/۲۰	۲/۶۷	۰/۰۰۸
روابط استاد- دانشجوی		۰/۲۸	۳/۵۸	۰/۰۰۱

نتایج نشان داد که ابعاد چهارگانه کیفیت تجارب یادگیری ۰/۱۶ از واریانس توانایی انجام محاسبه دانشجویان را پیش‌بینی می‌کند و بر اساس ضرایب رگرسیون به دست آمده، بعد انعطاف‌پذیری یادگیری با ضریب ۰/۲۵ و سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۲$  و سپس بعد محتوا با ضریب ۰/۲۳ و سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۱$  بیشترین رابطه مثبت و معنی‌دار را با رشد توانایی انجام محاسبات مربوط به پیش‌بینی آینده دانشجویان داشت؛ در حالی که این رابطه معنی‌دار در دیگر ابعاد مشاهده نگردید.

همچنین یافته‌ها نشان داد که ابعاد چهارگانه کیفیت تجارب یادگیری ۰/۱۵ از واریانس درک مفهومی دانشجویان از آینده‌پژوهی را پیش‌بینی می‌کند. بر اساس ضرایب رگرسیون به دست آمده، بعد روابط رسمی و غیر رسمی استاد- دانشجوی با ضریب ۰/۲۷ و سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۲$  و سپس محتوا با ضریب ۰/۲۳ و سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۲$  بیشترین رابطه

## بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که میانگین توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان کمتر از حد متوسط، اما نزدیک به میانگین است و این نشان می‌دهد که وضعیت آینده‌پژوهی دانشجویان در دانشگاه از وضعیت چندان مطلوبی برخوردار نیست. به علاوه نتایج حاکی از وضعیت بهتر بعد روحیه آینده‌نگری نسبت به سایر ابعاد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان بود که این یافته با پژوهش پارسا و همکاران همسویی دارد. از بین ابعاد مربوط به توانایی آینده‌پژوهی، روحیه آینده‌نگری دانشجویان از بیشترین میانگین برخوردار بود که این یافته با نتیجه پژوهش پارسا و همکاران همسو است (۲).

به علاوه یافته‌ها نشان داد که میانگین کیفیت تجارب یادگیری در حد متوسط است و از بین ابعاد کیفیت تجارب یادگیری آنان، روابط رسمی و غیر رسمی دانشجویان با استادان از بیشترین میانگین و کیفیت برخوردار است که این یافته نیز با پژوهش نامی همسو می‌باشد (۱۷). بر این اساس به نظر می‌رسد که این یافته مبنی بر میانگین بالای روحیه آینده‌نگری در مقایسه با سایر ابعاد شاید بتواند تحت تأثیر کیفیت مطلوب روابط استادان و دانشجویان باشد؛ چرا که استادان می‌توانند در روابط خود با دانشجویان بر نگرش و تمایل آنان از لحاظ پیش‌بینی و بررسی تحولات آینده تأثیر بیشتری بگذارند و به علاقه‌مندی آنان به شناخت آینده بیافزایند. از سوی دیگر، روحیه آینده‌نگری تا حدی به ویژگی‌های ذاتی و فردی اشاره دارد و برخلاف سایر ابعاد آینده‌پژوهی، می‌تواند تا حدودی جدا از تأثیرات دانشگاه رشد و توسعه یابد (۲).

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که از میان ابعاد چهارگانه کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان، انعطاف‌پذیری یادگیری و محتوا، ارتباط معنی‌داری با توانایی انجام محاسبات مربوط به آینده توسط دانشجویان دارد. دلیل احتمالی یافته مذکور آن است که توانایی محاسبه، نوعی توانایی اکتسابی است که می‌تواند از طریق محتوا و انعطاف‌پذیری در انواع آموزش و یادگیری به دست آید. هنگامی که محتوای مورد مطالعه

ارزشمند باشد و دیدگاه‌های جدید و نوظهور را به دانشجویان معرفی نماید (به گونه‌ای که قابلیت کاربردی و استفاده عملی داشته باشد)، فرد می‌تواند بینش جدیدی در زمینه مباحث مطرح در زمینه رشته خود به دست آورد؛ بنابراین این امر می‌تواند در پیش‌بینی بهتر آینده در حوزه فعالیت خود به آنها کمک کند. به علاوه اگر شرایط یادگیری دارای انعطاف‌پذیری باشد و اجازه مطالعه مستقل و کاوش و بررسی مسایل مختلف را به دانشجو بدهد، می‌تواند با رشد توانایی محاسباتی دانشجویان ارتباط داشته باشد و آنها را قادر به پیش‌بینی روندهای آتی مربوط به رشته خود و مسایل نوظهور آن سازد. این یافته با نتایج پژوهش Freed و Mclaughlin مبنی بر رابطه کیفیت برنامه درسی با رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان همسو می‌باشد (۷).

نتایج نشان داد که کیفیت محتوا و روابط رسمی و غیر رسمی استادان و دانشجویان ارتباط مثبت و معنی‌داری با درک مفهومی آنان از آینده‌پژوهی دارد. این یافته بدین معنی است که هرچه کیفیت محتوا بیشتر باشد و در محتوای ارائه شده به دانشجو بر اهمیت فهم آینده‌پژوهی تأکید شود و استادان نیز در روابط خود با دانشجو بر این امر تأکید کنند و تکالیف و وظایفی که بتواند درک مفهومی دانشجویان را از آینده‌پژوهی بیشتر کند، تعیین نمایند؛ درک آنان از آینده بهبود می‌یابد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که محتوای یادگیری باید ارزشمند و مفید باشد و زمینه شناخت هرچه بیشتر دانشجو را با مفاهیم و پدیده آینده‌پژوهی فراهم کند و استادان نیز در رابطه خود بر انتقال این مفهوم و گسترش بینش دانشجویان نسبت به آینده‌پژوهی تأکید داشته باشند تا زمینه درک صحیح مفهومی آنان فراهم شود. این یافته با نتایج پژوهش‌های Masini (۹) و Ocuaman (۱۳) همسو می‌باشد.

از نتایج دیگر پژوهش، رابطه انعطاف‌پذیری یادگیری و کیفیت روابط استاد-دانشجو با رشد روحیه آینده‌پژوهی دانشجویان است. روحیه آینده‌پژوهی به تمایل و اشتیاق دانشجویان نسبت به فهم آینده و قدرت تحمل و

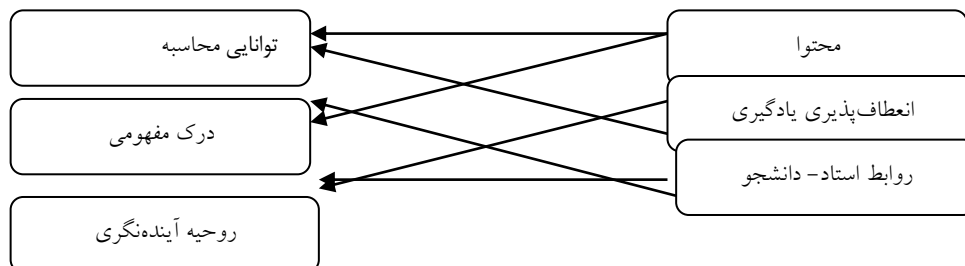
Neumann مبنی بر ارتباط کیفیت تجارب یادگیری با ارتقای سطح دستاوردهای دانشجویان هم‌راستا باشد. در ارتباط با محدودیت‌های این مطالعه باید اذعان نمود که پژوهش حاضر در جامعه آماری محدودی انجام شد. همچنین کمبود منابع علمی مرتبط با موضوع آینده‌پژوهی به دلیل جدید بودن این موضوع و بنابراین محدود بودن کارهای پژوهشی انجام شده در این زمینه، از جمله محدودیت‌های دیگر این پژوهش بود. به علاوه، پژوهش حاضر از محدود تحقیقات انجام شده در داخل کشور می‌باشد که لازم است مطالعات بیشتری در این باره صورت گیرد تا امکان مقایسه دستاوردهای آن با سایر یافته‌های پژوهشی محققان فراهم گردد.

#### نتیجه‌گیری

به طور کلی هدف پژوهش آن بود که ارتباط بین متغیرهای کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان را در ابعادی مانند منابع یادگیری، محتوا، انعطاف‌پذیری و روابط استاد- دانشجو با متغیر توانایی آینده‌پژوهی در ابعاد توانایی محاسبه، درک مفهومی از آینده و روحیه آینده‌نگری بررسی نماید. یافته‌ها حاکی از آن بود که توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان از حد متوسط تا حدی کمتر است و کیفیت تجارب یادگیری آن‌ها نیز از حد متوسط اندکی بالاتر است. علاوه بر این، کیفیت تجارب یادگیری دانشجویان می‌تواند ارتباط معنی‌داری با رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان داشته باشد؛ البته روابط معنی‌داری بین بعد منابع و ابعاد توانایی آینده‌پژوهی مشاهده نگردید. این روابط در قالب شکل ۲ نشان داده شده است.

انعطاف‌پذیری آنان در برابر مسایل و چالش‌های آینده اشاره دارد؛ بنابراین می‌تواند از طریق روابط بین استاد- دانشجو رشد کند؛ به این دلیل که استادان می‌توانند در حین این تعاملات از طریق تکالیفی که به دانشجو ارایه می‌نمایند و یا در تعاملات غیر رسمی، انگیزه کشف آینده، قدرت عمل و انعطاف‌پذیری را (که لازمه آینده‌پژوهی است) رشد دهند. از سوی دیگر، دانشگاه می‌تواند با ایجاد شرایط یادگیری انعطاف‌پذیر زمینه ایجاد روحیه آینده‌نگری را در افراد فراهم آورد؛ چرا که انعطاف‌پذیری در یادگیری منجر به یادگیری مستقل و اکتشافی می‌گردد (۱۰) و همین یادگیری‌های مستقل باعث می‌شود تا فرد بر اساس ویژگی‌های ذاتی خود به مطالعه منابعی بپردازد که شناخت آینده او را افزایش دهد. این یافته نیز با پژوهش‌های Freed و Mclaughlin (۷) و Ocuaman (۱۳) همسو می‌باشد.

کیفیت تجارب یادگیری و محیط آموزشی می‌تواند با توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان ارتباط داشته باشد و آنان را به افرادی که پیش‌بینی کننده آینده هستند، تبدیل سازد؛ یعنی افرادی که با پیش‌بینی آینده‌های محتمل می‌توانند تصمیمات ارزنده‌ای اتخاذ کنند و نقش فعالانه‌ای را در اثرگذاری بر تحولات آتی در زمینه رشته خود و حتی سایر عرصه‌ها داشته باشند. نتایج کلی این پژوهش با نتایج پژوهش‌های Freed و Mclaughlin (۷)، Masini (۹) و Ocuaman (۱۳) مبنی بر ارتباط مثبت کیفیت محیط آموزشی، برنامه درسی و نحوه آموزش با توانایی آینده‌پژوهی افراد همسو می‌باشد و اگر توانایی آینده‌پژوهی به عنوان یکی از دستاوردهای حاصل از تحصیل در دانشگاه قلمداد شود، این یافته می‌تواند با نظر



شکل ۲: روابط معنی‌دار بین متغیرهای پژوهش

علاوه بر پاسخگویی به نیازهای آینده و محیط، بر آن‌ها نیز اثرگذار باشند و باعث پیشرفت خود و جامعه گردند. به هر حال نتایج این تحقیق می‌تواند برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در نظام آموزش عالی حداقل در بعد بهبود کیفیت تجارب یادگیری به عنوان عامل مؤثری در رشد توانایی آینده‌پژوهی دانشجویان مفید باشد.

## References:

- Rasul S, Bukhsh Q, Akram M. Opinion of Teachers and Students about Futurology of Higher Education in Pakistan. *Int J Cross-Disciplinary Subjects Educ* 2010; 1(4): 255-9.
- Parsa A, Keshavarzi F, Dehghan N. Measure the effectiveness of education and educational success of the future capabilities (Case Study - Shahid Chamran University). *Proceedings of the 1th Iranian International Conference of Management, Futurism, Entrepreneurship and industry in Higher Education*; 2011 May 17-18; Sanandaj, Iran. 2011. [In Persian]
- Sardar Z. The Namesake: Futures; futures studies; futurology; futuristic; foresight—What's in a name? *Futures* 2010; 42(3): 177-84.
- Assarian H. Future studies, requirements and patterns. *Strategic Vision* 2007; 86: 65-85. [In Persian]
- Tolon K. (dissertation). The American futures studies movement (1965-1975); its roots, motivations, and influences. Ames: Iowa State University; 2011.
- Aghapour A, Pahlavan F. Foresight; principles, requirements and methodologies. *Jasmine Strategy* 2007; 9: 154-76. [In Persian]
- Freed PE, McLaughlin DE. Future thinking: Preparing Nurses to Think for Tomorrow. *Nurs Educ Perspec* 2011; 32(3): 173-8.
- Mozaffari A. Future studies of cross border context. *Journal of Order and Security Guards* 2010; 4 (2): 25-47. [In Persian]
- Masini EB. How to Teach Futures Studies: Some Experiences. *J Futures Stud* 2011; 15(4): 111-20.
- Neumann Y. Quality of learning experience and students college outcomes. *Int J Educ Manag* 1990, 7(1): 1-16.
- Phifer T R. (dissertation). Paying attention to students' experiences of learning. New York: Columbia University; 2010.
- Kong CK. Classroom learning experiences and students 'perceptions of quality of school life. *Learn Environ Res* 2008; 11(2): 111-29.
- Ocuaman JA. (dissertation). Differences in student knowledge and perception of learning experience among non- traditional students in blended anal face to face classroom delivery. Columbia: University of Missouri; 2010.
- Steca P, Bassi M, Caprara GV, Delle Fave A. Academic Self-Efficacy Beliefs and Quality of Experience in learning. *J Youth Adolesc* 2011; 40(3): 320-31.
- Fave A, Bassi M, Massimini F. Quality of experience and risk perception in high-altitude rock climbing. *J Appl Sport Psychol* 2003; 15(1):82-98.
- Cole DA, Peeke L, Dolezal S, Murray N, Canzoniero A. A longitudinal study of negative affect and self-perceived competence in young adolescents. *J Pers Soc Psychol* 1999; 77(4): 851-62.
- Namy A. The relationship between the qualities of students' learning experience burnout MA Shahid Chamran University. *J Psychol Res* 2010; 3 (5):121.[In Persian]